

MARTA KUTOWSKA-JANICZEK*

Placówki wychowania pozaszkolnego w Tarnowie

Słowa kluczowe: wychowanie pozaszkolne, czas wolny, placówki wychowania pozaszkolnego

Streszczenie: W artykule poruszono problematykę organizowania dzieciom i młodzieży czasu wolnego od zajęć szkolnych. Kwestia ta wydaje się w obecnych czasach, kiedy rodzice większość dnia spędzają na pracy zarobkowej, szczególnie ważna i aktualna. Nie można również pominąć zagadnienia dzieci i rodzin zagrożonych wszelako pojętą patologią społeczną.

Placówki wychowania pozaszkolnego odgrywają znaczącą rolę w budzeniu i rozwijaniu zainteresowań młodych ludzi w różnych dziedzinach nauki, kultury, sztuki i sportu. Młodzież uczęszczająca na zajęcia odkrywa, że czas wolny to nie tylko bezproduktywne przesiadywanie w domu przed telewizorem czy komputerem, ale również czas, w którym można w sposób ciekawy, pożyteczny i przyjemny rozwijać zainteresowania, doskonalić umiejętności w wybranej dziedzinie nauki czy sztuki, zdobywać nowe doświadczenia, spotykać wartościowych ludzi oraz realizować swoje pasje i marzenia.

W opracowaniu odwołano się do bogatej historii wychowania pozaszkolnego na terenach Europy i Polski oraz do współczesnego dorobku pedagogicznego. W sposób ogólny zaprezentowano typy i rodzaje polskich placówek realizujących wiele zadań opiekuńczo-wychowawczo-dydaktycznych w zakresie wychowania pozaszkolnego. Przedstawiono ponadto formy organizowania czasu wolnego dzieciom i młodzieży na terenie miasta Tarnowa.

1. Wprowadzenie

Czas wolny urósł w ostatnich latach do rangi poważnego problemu społecznego. Zagadnieniem tym zajmują się specjaliści różnych nauk, między innymi pedagodzy, psychologowie, socjologowie, prawnicy. Powstało bowiem pytanie: kto ma się zająć młodymi ludźmi, aby nie tylko zagospodarować ich czas wolny od zajęć w szkole,

* mgr Marta Kutowska-Janiczek – asystent, Katedra Nauk o Wychowaniu, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie.

ale także starać się, w innych niż szkolne warunkach, kształtować ich postawy i zachowania. Do wypełnienia tych powinności powołano instytucje wychowania pozaszkolnego. Ich cechą charakterystyczną jest wyższość form wychowawczych nad dydaktycznymi. Placówki te uczą tańca, dyscyplin sportowych, śpiewu, gry na instrumentach, malowania, obsługi komputerów, języków obcych czy żywego słowa. Zmierzają do wychowania człowieka możliwie wszechstronnie umiejącego korzystać na co dzień z dóbr kultury, sztuki i techniki, potrafiącego praktycznie rozwiązać wiele problemów życia społecznego.

Drugim istotnym elementem odróżniającym te placówki od szkoły są specyficzne formy organizacji pracy z wychowankami i stosowanie ich w zależności od treści i tematyki zajęć. Każdy kierunek działalności programowej w placówce ma swoje właściwe formy – inne w zajęciach estetycznych czy naukowych, inne w kierunkach technicznych czy sportowych. W zespołach, kołach, sekcjach czy klubach, przy niewielkiej liczbie członków, istnieje natomiast możliwość indywidualnego podejścia do zamiłowań i uzdolnień uczestników.

Kolejnym elementem, który odróżnia wychowanie pozaszkolne od szkolnego, jest zasięg oddziaływań. Szkoła zazwyczaj obejmuje swoim działaniem przestrzennym jakiś określony rejon. W placówkach wychowania pozaszkolnego sytuacja jest odmienna. Skupiają one dzieci i młodzież z różnych terenów miasta czy powiatu. Znacznie większa jest również rozpiętość wieku uczestników zajęć – poczynając od dzieci w wieku przedszkolnym, na młodzieży szkół ponadgimnazjalnych, a czasami również na studentach kończąc.

2. Rys historyczny wychowania pozaszkolnego w Europie i w Polsce

Historia wychowania pozaszkolnego w teorii i praktyce pedagogicznej nie jest zbyt długa, jednak wychodząc poza obszary dzisiejszej myśli pedagogicznej, jest naprawdę imponująca.

Początki wychowania pozaszkolnego, a więc organizowania dzieciom i młodzieży czasu wolnego, sięgają czasów starożytnej Grecji i Rzymu. W państwach tych rozważano koncepcje celowego organizowania czasu wolnego. Idealem, do którego dążyli starożytni, był wszechstronny rozwój osobowości. Najwięcej uwagi poświęcano kształtowaniu pięknej sylwetki człowieka poprzez sport i wychowanie fizyczne, nie zaniebując jednak wyrabiania wrażliwości na piękno oraz umiejętności działania artystycznego w obszarach teatru, plastyki i muzyki (Czajkowski, 1970, s. 42).

Okres odrodzenia jest tym, w którym pojawiły się pierwsze wyraźne projekty wychowania pozaszkolnego, a zawdzięczamy je wybitnym pedagogom praktykom, lekarzom i filozofom tamtych czasów. Poglądy ówczesnych prekursorów wychowania pozaszkolnego ideologicznie nawiązywały do tych praktykowanych w kulturze

starogreckiej, a ich myślą przewodnią była idea harmonii ducha i ciała. W poglądach tych troska o zdrowie fizyczne i pełny rozwój osobowości były jak najściślej zespolone z ideałami humanistycznymi, przy równoczesnym zerwaniu ze średniowiecznymi religijnymi koncepcjami rozwoju jednostki.

Jednym z pierwszych teoretyków i praktyków tego okresu był włoski pedagog i humanista Vittorino da Feltre (1378–1446). Założył on w Mantui szkołę, którą nazywał „Domem Radości” (z wł. *Casa Giocosa*). W szkole tej naczelnym miejscem, wśród zajęć programowo zalecanych wychowankom, zajmowały gry i zabawy na świeżym powietrzu, organizowane w ogromnym parku. Interesujący jest fakt, że włoskie ośrodki i szkoły tamtych czasów, w których nauczanie było ściśle powiązane z wychowaniem pozaszkolnym, organizowano z dala od skupisk ludzkich. Obiekty te miały dużą przestrzeń przyszkolną w postaci boisk, pływalni, stadionów sportowych oraz urządzeń do zajęć praktyczno-technicznych, dzięki czemu wychowankowie mogli aktywnie rozwijać swoje sportowe czy techniczne zainteresowania i zdolności (Czajkowski, 1970, s. 42).

W okresie przechodzenia społeczeństwa europejskiego od feudalizmu do kapitalizmu, w Anglii dokonały się zmiany ustrojowe, które zrodziły nowe poglądy filozoficzne, polityczne i pedagogiczne. Właśnie w tym czasie działał jeden z największych myślicieli nowożytnej Europy – John Locke (1632–1704). W dziele *Myśli o wychowaniu* zaproponował trzy kierunki działania wychowawczego: wychowanie ciała, charakteru i umysłu. Jego koncepcja wychowania fizycznego obejmowała wskazówki dotyczące higieny życia i fizycznego rozwoju organizmu. W koncepcji wychowania Locke’a można dostrzec wyraźną próbę odejścia od tradycyjnego wychowania szkolnego (poza teren szkoły), z uwzględnieniem jak najszerzej pojętego wychowania fizycznego i rekreacyjnego (Czajkowski, 1970, s. 42–43).

Na przełomie XVIII i XIX wieku w Niemczech zrodziły się interesujące pomysły dotyczące wychowania pozaszkolnego. W kraju tym działali wówczas między innymi: Christian Gotthilf Salzmann (1744–1811) i Johann Christoph Friedrich GutsMuths (1759–1839). Pierwszy z nich założył w Turynгии szkołę, która jak na ówczesne czasy była doskonale wyposażona, bowiem na jej terenie znajdowało się bardzo dobrze przygotowane boisko do uprawiania gier i zabaw, basen, na którym organizowano lekcje pływania, a także pracownię do majsterkowania. Salzmann planował i organizował również dla swoich uczniów wycieczki turystyczno-krajoznawcze po regionie turyńskim. Z kolei GutsMuths, w szkole, którą założył w Schnepfenthal, duży nacisk kładł na rozbudowę zajęć z zakresu wychowania fizycznego. Również on swoją wychowawczą działalność pozaszkolną skupiał głównie na wycieczkach, zajęciach ruchowych i terenowych (Czajkowski, 1970, s. 42–43).

W XIX wieku powstał w Niemczech Komitet Centralny Zabaw Ludu i Młodzieży, który zajmował się organizowaniem gier, zabaw i turystyki szkolnej, a jednocześnie prowadził badania i eksperymenty mające na celu ulepszenie tych form rekreacji (Czajkowski, 1970, s. 42–43).

W Polsce pierwsze przejawy działalności pozaszkolnej miały miejsce pod koniec XVIII stulecia, kiedy to zaczęto podejmować próby objęcia wychowaniem pozaszkolnym możliwie największą ilość młodzieży szkolnej. Wówczas to działalność rozpoczęła Komisja Edukacji Narodowej, która w roku 1783 wydała ustawy traktujące o „wychowaniu człowieka zdrowego, cnotliwego i kulturalnego, szczęśliwego osobiście oraz użytecznego członka społeczności i dobrego obywatela” (Wołoszyn, 1959, s. 529). Te same ustawy, w myśl wychowania pozaszkolnego, zalecały, aby „(...) każdego dnia szkolnego czasy przeznaczone były na rozrywkę dla dzieci, a zwłaszcza po obiedzie i wieczorem, wyraźnie stawiając, aby co dzień, o ile możliwości, na wolnym powietrzu się zabawiły. A kiedy tego pora nie pozwoli, różne ćwiczenia i rozrywki odbyły się w domach i takowe ułożenie wiadome przez profesora lub prefekta być powinno uczniom” (Wroczyński, 1985, s. 223).

Komisja Edukacji Narodowej zadbała o właściwą organizację czasu wolnego młodzieży. W jednym z rozdziałów ustaw dotyczącym edukacji fizycznej znalazło się następujące zalecenie: „Podczas rekreacji i wakacji ćwiczenia sił, gry, rozrywki cały czas zabierać powinny, miarkując wszystko roztropnością, przez wzgląd okoliczności wieku, równych lub nierównych sił dzieci, zdrowia, przeszłego wychowania etc.”. Kontynuatorem zaleceń i wskazań KEN w zakresie organizowania dzieciom i młodzieży czasu wolnego był na przełomie XVIII i XIX wieku Jędrzej Śniadecki (1768–1838), uczony i lekarz. W rozprawie *Uwagi o fizycznym wychowaniu dzieci* zaprezentował ideę wychowania człowieka zdrowego, który łączyłby w sobie harmonię zalet ciała i ducha (Czajkowski, 1970, s. 44). Do tradycji wychowania pozaszkolnego okresu Komisji Edukacji Narodowej zalicza się również działalność stowarzyszeń filomatów, filaretów i promienistych, które w swych zamierzeniach łączyły pracę samokształceniową, kulturalne i przyjemne spędzanie czasu z pracą ideową, patriotyczną i obywatelską (Wołoszyn, 1959, s. 529). Na przykładzie tych stowarzyszeń zaobserwować można, jak w wychowaniu pozaszkolnym – obok rekreacji, wypoczynku, budzenia oraz rozwijania zainteresowań – dużo uwagi poświęcano aspektowi wychowawczo-ideowemu, a także kształtowaniu społecznej postawy i osobowości młodzieży. Od początku też zdawano sobie sprawę z tego, że sama szkoła nie jest w stanie w pełni ukształtować osobowości człowieka.

Na przełomie XIX i XX wieku nastąpiło ożywienie w dziedzinie wychowania pozaszkolnego. Ruch „nowego wychowania” domagał się zerwania z rygorami „starej” szkoły, aby stworzyć młodzieży warunki do rozwoju samodzielności i własnej inicjatywy, a także zaspokoić jej indywidualne zainteresowania (Czajkowski, 1970, s. 45). W „nowych szkołach”, planując dzień ucznia, uwzględniano – poza nauką – wypoczynek, a także czas na zabawę i indywidualne zainteresowania. Koniec XIX wieku to również okres, w którym pojawiło się wiele rozpraw poświęconych tematyce wychowania pozaszkolnego. Do głównych przedstawicieli myśli pedagogicznej tamtych czasów należeli: Jan Władysław Dawid (1859–1914) oraz Stanisław Karpowicz (1864–1921). Pierwszy z nich w piśmiennictwie dawał wskazówki dotyczące organizowania wśród młodzieży czytelnictwa i gier ruchowych. Karpowicz nato-

miast podkreślał wychowawczą rolę aktywności dziecka w grach i zabawach. Ponadto w 1911 roku otworzył pierwszy w Polsce dom dziecięcy, będący pierwowzorem późniejszych domów czasów dziecięcych, zorganizowany jako szkoła pracy i zabawy (Wołoszyn, 1959, s. 529).

Punktem zwrotnym w organizacji czasu wolnego dzieciom i młodzieży była działalność Henryka Jordana (1842–1907), lekarza, filantropa i profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego (Dąbrowski, Kulpiński, 2000, s. 32). W 1889 roku otworzył on na krakowskich Błoniach wielki park zabaw, na którego terenie znajdowały się boiska i inne obiekty do gier i zabaw sportowych. Z parku Jordana korzystały przede wszystkim dzieci i młodzież, które nie miały należytej opieki i warunków w domach rodzinnych. Sam Jordan postulował, żeby dzieci spędzały co najmniej dwie godziny dziennie na ćwiczeniach i zabawach na świeżym powietrzu. Zajęcia te miały odciążyć program szkolny i przeciwdziałać nadmiernemu obarczaniu dzieci zadaniami szkolnymi. Organizacja zajęć w parku wskazywała na przemyślany system pedagogiczny, bowiem Jordan dzielił młodzież na grupy, w których wyznaczał przewodników, tworząc w ten sposób swoistą formę samorządu grupowego. Wprowadzony przez niego system nagród i kar oraz ideę zdrowego współzawodnictwa uznawał za podstawowe wartości mające oddziaływać na młodzież w sposób wychowawczy. Jordan był również pionierem w dziedzinie stosowania pracy jako elementu systemu wychowania pozaszkolnego, ponieważ zorganizował w swoim parku, opierając się na wzorach szwedzkich, warsztaty prac ręcznych, które miały kształtować w młodzieży umiejętności techniczne oraz wzbudzać szacunek do pracy fizycznej (Czajkowski, 1970, s. 46).

Inicjatywa Jordana spowodowała rozwój wychowania pozaszkolnego na różnych terenach Polski. Wyrazem tego było powołanie w maju 1899 roku przy Polskim Towarzystwie Higieny w Warszawie Komisji Gier i Zabaw dla Dzieci. Uzyskała ona od magistratu miasta stołecznego Warszawy tereny na place gier i zabaw oraz ogrody dla dzieci. Środki na zagospodarowanie tych obiektów dostarczył Wilhelm Rau (1825–1899), dzięki któremu tego samego roku na terenie Agrykoli i w Ogrodzie Saskim uruchomione zostały dwa ogrody nazwane jego nazwiskiem. Do 1904 roku w Warszawie powstało czternaście podobnych placówek (Dąbrowski, Kulpiński, 2000, s. 32–33).

Po pierwszej wojnie światowej wychowaniem pozaszkolnym zainteresowało się Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, które powołało do życia Komisję Zajęć Pozalekcyjnych z Aleksandrem Janowskim (1866–1944) na czele. Bardzo aktywne było również Towarzystwo Kolonii Letnich, którego założycielem był dr Stanisław Markiewicz (1841–1911). Towarzystwo to systematycznie organizowało wyjazdy na kolonie letnie dla dzieci z najuboższych środowisk rzemieślniczych i robotniczych. Działalność TKL była w historii polskiego wychowania pionierska w zakresie organizowania wakacyjnego wolnego czasu dzieci i młodzieży. Jeszcze większy rozkwit tej formy opieki nastąpił po drugiej wojnie światowej (Dąbrowski, Kulpiński, 2000, s. 32).

W latach dwudziestych XX wieku dużą rolę w zakresie polskiego wychowania pozaszkolnego przejawiało YMCA (z ang. *Young Men's Christian Association*

– Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodych Mężczyzn). Polskie YMCA powstało 30 marca 1922 roku i zorganizowało własne ogniska w Łodzi, Warszawie i Krakowie. Domy Stowarzyszenia w większości wyposażone były w baseny pływackie, gabinety specjalistyczne do prowadzenia różnych kół zainteresowań, sale sportowe i widowiskowe. Niestety YMCA przyjmowało do swoich placówek prawie wyłącznie młodzież inteligencką, a jego oddziaływania wychowawcze, czerpiące swoje wzory i programy z podobnych ośrodków działających w krajach anglosaskich, hołdowały ówczesnej polityce polskiej (Czajkowski, 1970, s. 46).

W okresie międzywojennym w dziedzinie wychowania pozaszkolnego zaznaczyła się także wzmożona działalność postępowych organizacji młodzieżowych, społecznych i politycznych. W 1926 roku krakowski oddział Towarzystwa Przyjaciół Dzieci oraz Robotniczy Wydział Wychowania Dzieci i Młodzieży (działający od 1913 roku i rozwijający się już przed pierwszą wojną światową w zaborze rosyjskim) utworzyły Robotnicze Towarzystwo Przyjaciół Dzieci (RTPD). Stało się ono reprezentantem postulatów świata pracy w dziedzinie wychowania i opieki nad dziećmi (Kuzañska, 1966, s. 25). RTPD prowadziło w Polsce osiemdziesiąt cztery placówki wychowawcze, w tym dwa domy dziecka, czterdzieści dwa ogniska i przedszkola oraz czternaście klubów. Wychowawcza i polityczna działalność Towarzystwa znalazła swoje odbicie w programie i rezolucji zgłoszonej w imieniu świata pracy na Ogólnopolskim Kongresie Dziecka w Warszawie w 1938 roku. W tym czasie organizacja obejmowała swoją opieką ponad dwadzieścia tysięcy dzieci. Wielkie znaczenie wychowawcze miały prowadzone przez Towarzystwo: ogniska, kluby, kolonie i półkolonie. RTPD budowało także place zabaw dla dzieci i młodzieży, organizowało wycieczki i gry terenowe. W ówczesnym okresie było najpoważniejszym organizatorem wychowania pozaszkolnego w Polsce. Szczególnie wartościową działalność pozaszkolną prowadził warszawski oddział RTPD, który na terenie Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej uruchomił dużą świetlicę, gdzie działały zespoły artystyczne, bibliotekarskie, czytelnicze oraz teatr kukielkowy (Kuzañska, 1966, s. 25 i n.).

Pozytywne elementy do wychowania pozaszkolnego wniósł też Związek Harcerstwa Polskiego, który był jednym z najaktywniejszych jego organizatorów. Pozalekcyjne zbiórki harcerskie, wycieczki, biwaki, obozy i kolonie nie tylko wypełniały dzieciom i młodzieży ich wolny czas, ale były szkołą wyrobienia społecznego, uczyły pracy społecznie użytecznej, rozwijały zainteresowania oraz kształtowały postawę obywatelską (Czajkowski, 1970, s. 47).

3. Ogólna charakterystyka placówek wychowania pozaszkolnego w Polsce

Organizacji i ukierunkowaniu czasu wolnego dzieciom i młodzieży sprzyja rozwój placówek wychowania pozaszkolnego. Opierając się na definicji Albina Kelma

(2000), „placówka wychowania pozaszkolnego jest kręgiem środowiskowym powołanym do zaspokajania różnorodnych zainteresowań i zamiłowań dzieci i młodzieży. Może to być ognisko wychowawcze lub koło zainteresowań przy szkole, domu kultury, ogród jordanowski czy pałac młodzieży”. Placówka poprzez ukierunkowanie i rozwijanie zainteresowań dzieci zaspokaja ich potrzeby estetyczne, kulturalne i poznawcze, wspomagając w ten sposób pracę szkoły oraz domu rodzinnego dziecka. Rozwijając zainteresowania i talenty poprzez organizowanie zajęć w różnych kołach zainteresowań, kształci również w dziedzinie współżycia społecznego (Kelm, 2000, s. 44).

Struktura organizacyjna i zakres działania tych placówek przedstawia się następująco:

Pałace Młodzieży (PM). Mieszczą się w okazałych gmachach, zwykle specjalnie w tym celu budowanych. Posiadają dużą ilość pomieszczeń, zazwyczaj doskonale wyposażonych, w których uczestnicy mogą pracować we wszystkich niemal obranych przez siebie specjalnościach: naukowych, technicznych, artystycznych, wychowania fizycznego, sportu i turystyki. W PM prowadzone są gabinety metodyczne pracujące nad zbieraniem oraz opracowywaniem dorobku pedagogicznego placówek wychowania pozaszkolnego, udzielają one także instruktażu metodycznego pracownikom placówek podobnego typu. PM, obok bezpośredniej pracy z młodzieżą, rozwijają działalność instrukcyjno-metodyczną, organizują kursy i konferencje dla personelu pedagogicznego placówek wychowania pozaszkolnego (Brzozowski, Papla, 1963, s. 14; Czajkowski, 1970, s. 52; Wroczyński, 1985, s. 230).

Młodzieżowe Domy Kultury (MDK). Znajdują się we wszystkich większych miastach. Prowadzą podobną działalność jak Pałace Młodzieży i posiadają zbliżoną strukturę organizacyjną. Ponieważ mieszczą się zazwyczaj w skromnych budynkach, mają bardziej ograniczone możliwości. Skupiają młodzież wszystkich typów szkół w wieku od 10 do 18 lat. Praca tych placówek jest głównie ukierunkowana na rozwijanie oraz kształtowanie zainteresowań i uzdolnień młodzieży uczęszczającej do klas starszych. MDK udzielają również pomocy metodycznej szkołom i placówkom pozaszkolnym niższego szczebla w swoim rejonie (Brzozowski, Papla, 1963, s. 15; Czajkowski, 1970, s. 52; Wroczyński, 1985, s. 230).

Domy Kultury Dzieci i Młodzieży (DKDiM). Wywodzą się z dawnych Domów Harcerza, które przejęło w 1951 roku Ministerstwo Oświaty. Uczestnikami tych placówek są głównie uczniowie szkół podstawowych, dla których prowadzone są zajęcia w różnych kołach zainteresowań: artystycznych, technicznych i z zakresu wychowania fizycznego. DKDiM znajdują się przeważnie w miastach powiatowych oraz dzielnicach niektórych większych miast (Brzozowski, Papla, 1963, s. 15; Czajkowski, 1970, s. 52; Wroczyński, 1985, s. 230).

Ogniska Pracy Pozaszkolnej (OPP). Mieszczą się przeważnie w budynkach szkolnych, klubowych, czasami w lokalach innych instytucji. Uczestnikami tych placówek są głównie uczniowie szkół podstawowych. OPP prowadzą zajęcia w różnych kołach zainteresowań, szczególnie artystycznych i technicznych oraz zespołach

pracy umysłowej, polegającej przede wszystkim na możliwości odrabiania lekcji. OPP nie mają określonej struktury, stanowią bowiem ośrodki umożliwiające dzieciom i młodzieży pożyteczne spędzanie wolnego czasu (Czajkowski, 1970, s. 52; Wroczyński, 1985, s. 230).

Świetlice pozaszkolne (ŚP). Są to placówki prowadzone przez różne instytucje oraz organizacje oświatowe i kościelne. Z uwagi na organ prowadzący ŚP dzielą się między innymi na: międzyszkolne, parafialne, dworcowe oraz osiedlowe. W świetlicach dominuje cel wychowawczy. Uczestnikami są głównie uczniowie szkół podstawowych, którzy swój wolny czas spędzają w nich na: odrabianiu lekcji, grach, zabawach, korzystaniu z czasopism i książek, oglądaniu telewizji czy słuchaniu radia (Czajkowski, 1970, s. 52).

Ogrody jordanowskie (OJ). Położone są na terenach atrakcyjnych pod względem krajobrazowym. Uczestnikami OJ są zazwyczaj uczniowie szkół podstawowych, którzy znajdują tu warunki do organizowania sobie czasu wolnego na świeżym powietrzu. Ogrody dysponują bowiem boiskami, a także placami do gier i zabaw. W razie niepogody zajęcia prowadzone są w świetlicach, które większość z tych placówek posiada. Wówczas zmienia się charakter zajęć i wychowawcy proponują wychowankom: opowiadanie bajek, czytelnictwo, zabawy towarzyskie, oglądanie filmów, zajęcia artystyczne, rytmikę czy majsterkowanie (Brzozowski, Papla, 1963, s. 15–16; Czajkowski, 1970, s. 53; Wroczyński, 1985, s. 230).

Place gier i zabaw (PGiZ). Dostępne są dla wszystkich dzieci, które chcą się pobawić. Zazwyczaj urządzone są na: miejskich osiedlach, terenach otwartych, w parkach i na boiskach. Bywa, że nie są nawet ogrodzone (Brzozowski, Papla, 1963, s. 16; Czajkowski, 1970, s. 53; Wroczyński, 1985, s. 230).

4. Placówki wychowania pozaszkolnego na terenie miasta

Tarnowa

W Tarnowie działa wiele placówek wychowania pozaszkolnego. Z kilkoma wiąże się wieloletnia historia i tradycja działalności, a wymienia się wśród nich między innymi: Pałac Młodzieży, świetlice pozaszkolne, ogród jordanowski oraz place gier i zabaw.

Pałac Młodzieży w Tarnowie jest interdyscyplinarnym centrum oświatowo-kulturalnym miasta, oferującym w ramach wychowania pozaszkolnego szeroką ofertę dydaktyczno-wychowawczą dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym (Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2010b, s. 1). Placówka rozpoczęła swoją działalność w roku 1951 jako Dom Harcerza. Pierwszą siedzibą Pałacu był budynek w parku miejskim. Osiem lat później, dzięki pomocy ówczesnych władz Tarnowa, placówka otrzymała budynek przy ulicy Piłsudskiego 24 oraz Halę Widowiskowo-Sportową przy ulicy Gumniskiej 28 (Rak, 1987, s. 521).

Od 1 września 2010 roku tarnowski Pałac Młodzieży jest jednostką budżetową miasta, bezpośrednio podlegającą pod Urząd Miasta Tarnowa (Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2009b, s. 2). Głównym celem wychowawczym placówki jest: „wspomaganie i uzupełnianie rodziny w wychowaniu dziecka w zgodzie z nadrzędnymi wartościami moralnymi, ogólnoludzkimi, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki w zakresie poziomu dojrzałości, wolności sumienia i wyznawanych przekonań” (Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2010b, s. 2).

Niemal sześćdziesięcioletnia tradycja działalności placówki, a także wieloletnie doświadczenie kadry nauczycielskiej i instruktorskiej rzutują na ofertę stałych zajęć w jej pracowniach i sekcjach. Poniżej zaprezentowano ofertę zajęć prowadzonych w placówce i liczbę wychowanków w danych jej działach. Przedstawiono także liczbę wychowanków i kadry instruktorsko-pedagogicznej w latach szkolnych: 2008/2009, 2009/2010 oraz 2010/2011.

Tabela 1

Sekcje, pracownie, warsztaty i kluby Pałacu Młodzieży
w latach szkolnych 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011

Rok szkolny	Dział	Sekcje/Pracownie/Warsztaty/Kluby	Liczba wychowanków
2008/2009*	Oświatowy	1. Pracownie językowe (język angielski, język niemiecki) 2. Akademia Malucha 3. Pracownia relaksacyjno-terapeutyczna 4. Młodzieżowe Centrum Samopomocy 5. Biblioteka	225
	Sportowy	1. Sekcja judo 2. Sekcje koszykówki (mężczyzn i kobiet) 3. Sekcje piłki ręcznej (mężczyzn i kobiet) 4. Sekcja szermierki 5. Sekcja wspinaczki sportowej 6. Zajęcia relaksacyjno-ruchowe	710
	Sztuki i techniki	1. Pracownia fotografii 2. Pracownia filmowa i fotografii cyfrowej 3. Pracownia kroju i szycia 4. Pracownia sztuki kulinarnej 5. Pracownia informatyczna 6. Pracownia modelarska 7. Warsztaty projektowania mody i wizażu	280
	Artystyczny	1. Pracownia choreograficzna 2. Pracownia wokalna 3. Pracownia muzyczna 4. Pracownia plastyczna 5. Warsztaty twórcze 6. Pracownia plastyczna (oddział „Do Prochowni”)	874
	Promocji i organizacji imprez		163

Rok szkolny	Dział	Sekcje/Pracownie/Warsztaty/Kluby	Liczba wychowanków
2009/2010**	Oświatowy	1. Pracownie językowe (język angielski, język niemiecki) 2. Akademia Malucha 3. Pracownia relaksacyjno-terapeutyczna 4. Młodzieżowe Centrum Samopomocy 5. Biblioteka	258
	Sportowy	1. Sekcja judo 2. Sekcje koszykówki (mężczyzn i kobiet) 3. Sekcje piłki ręcznej (mężczyzn i kobiet) 4. Sekcja szermierki 5. Sekcja wspinaczki sportowej 6. Zajęcia relaksacyjno-ruchowe	896
	Sztuki i techniki	1. Pracownia fotografii 2. Pracownia filmowa i fotografii cyfrowej 3. Pracownia kroju i szycia 4. Pracownia sztuki kulinarnej 5. Pracownia informatyczna 6. Pracownia modelarska 7. Warsztaty projektowania mody i wizażu	279
	Artystyczny	1. Pracownia choreograficzna 2. Pracownia wokalna 3. Pracownia muzyczna	501
	Sztuk plastycznych	1. Pracownia plastyczna 2. Warsztaty twórcze 3. Sztuka użytkowa dla dorosłych 4. Autorska pracownia artystyczna 5. Pracownia plastyczna (oddział „Do Prochowni”)	289
	Organizacji imprez i promocji PM		304
2010/2011***	Oświatowy	1. Pracownie językowe (język angielski, język niemiecki) 2. Akademia Malucha 3. Pracownia relaksacyjno-terapeutyczna 4. Klub Praktycznych Umiejętności 5. Klub Wolontariuszy 6. Klub Aktywnej Młodzieży „Oknem Reportera” 7. Dziecięcy Klub Edukacyjny 8. Biblioteka	Do dnia 30.11.2010 r. we wszystkich działach PM uczestniczyło 2006 wychowanków
	Sportowy	1. Sekcja judo 2. Sekcje koszykówki (mężczyzn i kobiet) 3. Sekcje piłki ręcznej (mężczyzn i kobiet) 4. Sekcja szermierki 5. Sekcja wspinaczki sportowej 6. Zajęcia relaksacyjno-ruchowe	
	Sztuki i techniki	1. Pracownia fotografii 2. Pracownia filmowa i fotografii cyfrowej 3. Pracownia kroju i szycia 4. Pracownia sztuki kulinarnej 5. Pracownia informatyczna 6. Pracownia modelarska 7. Warsztaty projektowania mody i wizażu	

Rok szkolny	Dział	Sekcje/Pracownie/Warsztaty/Kluby	Liczba wychowanków
	Artystyczny	1. Pracownia choreograficzna 2. Pracownia wokalna 3. Pracownia muzyczna	Do dnia 30.11.2010 r. we wszystkich działach PM uczestniczyło 2006 wychowanków
	Sztuk plastycznych	1. Pracownia plastyczna 2. Pracownia ceramiki 3. Warsztaty twórcze 4. Sztuka użytkowa dla dorosłych 5. Autorska pracownia artystyczna 6. Pracownia plastyczna (oddział „Do Prochowni”)	
	Organizacji imprez i promocji PM		

Źródło: * Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2009a; ** Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2010b; *** Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2010a.

Tabela 2

Liczba wychowanków oraz instruktorów i pedagogów PM
w latach szkolnych: 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011

Rok szkolny	Liczba wychowanków	Liczba instruktorów i pedagogów
2008/2009*	2252	52
2009/2010**	2281	58
2010/2011***	2006	52

Źródło: * Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2009a; ** Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2010b; *** Pałac Młodzieży w Tarnowie, 2010a.

W tabeli 1 analizie poddano formy prowadzonych w PM zajęć w latach szkolnych 2008/2009 i 2009/2010. Z uwagi na czas prowadzenia badań (grudzień 2010 r.) nie zaprezentowano szczegółowej charakterystyki działów i pracowni Pałacu w roku szkolnym 2010/2011.

W roku szkolnym 2008/2009 największym zainteresowaniem wychowanków cieszyły się zajęcia prowadzone w ramach pracowni i warsztatów działu artystycznego. Uczestniczyło w nich 874 wychowanków. W drugiej kolejności młodzież wybierała zajęcia w ramach działu sportowego – 710 uczestników. Najmniejszym zainteresowaniem cieszył się dział promocji i organizacji imprez, w którym uczestniczyło 163 wychowanków. Z kolei w roku szkolnym 2009/2010 na pierwszym miejscu wśród najchętniej wybieranych form sklasyfikowane zostały zajęcia sportowe – uczestniczyło w nich 896 wychowanków. W drugiej kolejności młodzież wybierała zajęcia artystyczne. Na ostatnim miejscu wybierane były zajęcia organizowane przez dział oświatowy. W tabeli 2 zaprezentowano liczbę wychowanków uczestniczących w zajęciach oraz liczbę instruktorów i pedagogów zatrudnionych w PM w latach szkolnych 2008/2009, 2009/2010 oraz 2010/2011. Największym zainteresowaniem spośród wymienionych trzech okresów placówka cieszyła się w roku szkolnym

2009/2010, kiedy to na zajęcia uczęszczało 2281 wychowanków i zatrudnionych w niej było 58 pedagogów i instruktorów. W roku szkolnym 2010/2011, do dnia 30 listopada, na zajęcia prowadzone przez 52 instruktorów i pedagogów zapisanych było 2006 wychowanków. Liczba ta do końca roku szkolnego może ulec zmianie.

Tarnowski Pałac Młodzieży współpracuje z wieloma podobnymi placówkami w krajach Europy, między innymi z Niemiec, Francji, Danii, Austrii, Włoch, Węgier, Rumunii, Ukrainy oraz innych. Organizuje różnorodne imprezy sportowe, artystyczne i charytatywne o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim, a także międzynarodowym. W kalendarzu imprez stałych znajdują się między innymi: tarnowski finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Ogólnopolski Konkurs Plastyczny „Twarze”, konkurs wiedzy o polskich pisarzach, Międzynarodowe Turnieje Piłki Ręcznej, Ogólnopolskie Turnieje Tańca Towarzyskiego (Pałac Młodzieży, 2010a). W ramach Pałacu Młodzieży na terenie Tarnowa działają dwa Ogniska Pracy Pozaszkolnej oraz Hala Sportowo-Widowiskowa. W OPP „Do Prochowni” przy ulicy Do Prochowni 20 oraz w OPP „Zatoka” przy osiedlu Legionów 10 dzieci i młodzież w wieku od 7 do 15 lat mogą uczestniczyć w różnorodnych zajęciach świetlicowych o charakterze: sportowo-rekreacyjnym, profilaktyczno-terapeutycznym, tanecznym, teatralnym, plastycznym czy czytelniczym. Ponadto w obu ogniskach dzieciom udzielana jest pomoc w odrabianiu lekcji. W Hali Widowiskowo-Sportowej zlokalizowanej przy ulicy Gumniskiej 28 odbywają się zajęcia i zawody sportowe o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym.

Placówka współpracuje z wieloma instytucjami kulturalno-oświatowo-sportowymi na terenie miasta, między innymi z przedszkolami, szkołami różnego typu (podstawowymi, gimnazjami, ponadgimnazjalnymi), szkołami wyższymi (Małopolską Wyższą Szkołą Ekonomiczną, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową), domem dziecka, świetlicami środowiskowymi, muzeami, Teatrem im. Ludwika Solskiego, Tarnowskim Centrum Kultury oraz z instytucjami pożytku publicznego: Urzędem Miasta, kuratorium czy biurami poselskimi.

Świetlice pozaszkolne, które funkcjonują na terenie Tarnowa, z uwagi na jednostkę prowadzącą dzieli się na oświatowe, świeckie i kościelne.

Wśród świetlic oświatowych wymienia się między innymi świetlice szkolne i międzyszkolne. Prowadzone są one przez wszystkie szkoły podstawowe oraz niektóre zespoły szkół na terenie miasta. W latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011 w Tarnowie funkcjonowało dwadzieścia jeden świetlic międzyszkolnych i szkolnych. Placówki te zapewniają dzieciom: opiekę pedagogiczno-wychowawczą, pomoc w odrabianiu lekcji, spacer i wycieczki edukacyjne oraz gry i zabawy, do czasu gdy zostaną one zabrane do domów przez rodziców lub opiekunów. Ponadto, jeżeli rodzice wyrażą chęć, dzieci mogą za dodatkową opłatą korzystać z ofert przyszkolnych stołówek (Urząd Miasta Tarnowa, 2009a, s. 2 i n.; Urząd Miasta Tarnowa, 2010a, s. 2 i n.).

Wśród świetlic pozaszkolnych funkcjonujących na terenie miasta wymienia się świetlice środowiskowe prowadzone przez instytucje świeckie i kościelne. Pla-

cówki te finansowane są z budżetu miasta. W 2009 roku na terenie Tarnowa funkcjonowało jedenaście świetlic środowiskowych, w tym cztery profilaktyczno-wychowawcze. Uczęszczało do nich 390 wychowanków pochodzących najczęściej z rodzin wielodzietnych oraz ze środowisk patologicznych (głównie dzieci mające trudności ze współżyciem w grupie rówieśniczej oraz potrzebujących pomocy i nadzoru przy odrabianiu lekcji). W placówkach tych realizowano wiele zajęć opiekuńczo-wychowawczych i profilaktycznych, opierając się na programach wychowawczo-dydaktycznych, udzielano też pomocy w odrabianiu lekcji i uzupełnianiu zaległości szkolnych (Urząd Miasta Tarnowa, 2009b, s. 10). W roku 2008 placówki te uzyskały dotacje z Urzędu Miasta Tarnowa na łączną kwotę 186 830 zł. Fundusze te pochodziły między innymi z tzw. „korkowego”, czyli składek do budżetu miasta uiszczanych przez handlowców za uzyskanie koncesji na sprzedaż napojów alkoholowych (Urząd Miasta Tarnowa, 2009d). W roku 2009 świetlice realizowały natomiast projekt współfinansowany przez Urząd Miasta Tarnowa, którego głównym celem było „zapewnienie dzieciom z rodzin dysfunkcyjnych: opieki, pomocy w nauce, organizacji wolnego czasu i zajęć sportowych oraz rozwoju zainteresowań poprzez prowadzenie świetlic środowiskowych”. Kwota dotacji, jaką otrzymały placówki w roku 2009, wyniosła 206 003 zł (Urząd Miasta Tarnowa, 2009b).

Poniżej zaprezentowano wykaz kościelnych i świeckich świetlic środowiskowych funkcjonujących na terenie miasta w roku 2009.

I. Caritas Diecezji Tarnowskiej (świetlice profilaktyczno-wychowawcze „LUMEN”):

1. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Tarnowie
2. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie
3. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Chrystusa Dobrego Pasterza w Tarnowie
4. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Trójcy Przenajświętszej w Tarnowie

II. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Tarnowskiej:

5. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Błogosławionej Karoliny Kózki w Tarnowie
6. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Tarnowie
7. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Tarnowie

III. Akcja Katolicka Diecezji Tarnowskiej:

8. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Tarnowie-Mościcach
9. Świetlica środowiskowa przy parafii pw. św. Józefa i Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie

- IV. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy w Tarnowie:
 - 10. Środowiskowe Ognisko Wychowawcze TPD „Radosna Przystań”
- V. Fundacja Polska „Arka” w Tarnowie:
 - 11. Świetlica środowiskowa – Ośrodek Młodzieżowy „Przystań”
(Urząd Miasta Tarnowa, 2010b, s. 10)

Pośród dziewięciu świetlic przyparafialnych cztery to świetlice profilaktyczno-wychowawcze „LUMEN” Caritas Diecezji Tarnowskiej (Urząd Miasta Tarnowa, 2010b, s. 10–11). Do świetlic „LUMEN” uczęszczają najczęściej dzieci w wieku szkolnym, pochodzące w większości z rodzin dysfunkcyjnych, zagrożonych patologią, biednych i niewydolnych wychowawczo. Wychowankowie trafiają do świetlic za pośrednictwem pracowników socjalnych Ośrodka Pomocy Społecznej, pedagogów szkolnych czy pracowników parafii, a także przez samodzielne zgłoszenie się wychowanka (za zgodą rodziców). Świetlice „LUMEN” prowadzone są przy czterech tarnowskich parafiach: 1) pw. Chrystusa Dobrego Pasterza przy ulicy 16. Pułku Piechoty 10; 2) pw. św. Maksymiliana M. Kolbego przy ulicy Urszulańskiej 9; 3) pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ulicy Lwowskiej 102; 4) pw. Trójcy Przenajświętszej przy ulicy Tuchowskiej 5 (Portal Diecezji Tarnowskiej, 2010). Do placówek tych dzieci mogą uczęszczać we wszystkie dni nauki szkolnej i pozostawać na co najmniej cztery godziny dziennie. Podopieczni świetlic mogą każdego dnia liczyć na dożywianie oraz opiekę pedagogiczną sprawowaną przez nauczycieli, pedagogów, wolontariuszy, księży lub siostry zakonne. Rozkład zajęć prowadzonych w świetlicach uwzględnia odrabianie lekcji, fachową pomoc psychologiczno-pedagogiczną, reedukacyjną, logopedyczną czy medyczną, a także organizowanie dzieciom czasu wolnego w formie gier i zabaw świetlicowych oraz w ramach różnego typu zajęć: profilaktyczno-terapeutycznych, plastycznych, muzycznych, tanecznych, teatralnych czy sportowych. Wychowankowie świetlic uczestniczą również w imprezach okolicznościowych oraz wyjazdach rekreacyjno-sportowych (Caritas Diecezji Tarnowskiej, 2010).

Ogród jordanowski zlokalizowany jest w tarnowskim parku miejskim – zwanym Strzeleckim, pomiędzy ulicami: Słowackiego, Piłsudskiego, Romanowicza i Nowy Świat. Powierzchnia całkowita tarnowskiego OJ wynosi 6887 m². Centrum ogrodu stanowi plac zabaw podzielony na cztery części, z dużą betonową piaskownicą pośrodku. Poszczególne części placu zabaw pokryte są kolorową nawierzchnią antypoślizgową, tzw. tartanem (zapewniającą dzieciom i młodzieży bezpieczną aktywność fizyczną), na której ustawiono dwadzieścia trzy nowoczesne urządzenia rekreacyjne. Zaplanowano również miejsca rekreacji dla wielbicieli spacerów i jazdy rowerowej, bowiem plac zabaw otoczony jest kilkusetmetrowymi alejkami z kostki betonowej, które poprowadzone są przez większą część parku (Urząd Miasta Tarnowa, 2009c, s. 2–7). Co ważne, najmłodsi spacerowicze i rowerzyści mogą poruszać się po nich bezpiecznie. Również starsi mieszkańcy miasta chętnie korzy-

stają z uroków parku, ponieważ wzdłuż alejek spacerowych ustawiono dziesiątki pięknie zdobionych ławek.

Historia parku Strzeleckiego, zwanego dawniej Ogrodem Strzeleckim Bractwa Kurkowego, sięga połowy XIX wieku. Autorem projektu tego pięknego obszaru zieleni na terenie miasta był Antoni Schmidt, ogrodnik z Krosna, który pracował w parku od chwili jego założenia w roku 1866. Z kolei ogród jordanowski rozpoczął swoją działalność w roku 1912 (pierwszy plan powołania centrum zabaw dla dzieci powstał już w roku 1907), kiedy to pieczę nad parkiem Strzeleckim sprawował dr Jan Leniek (Potępa, 1980, s. 60). Sam park utrzymany jest w stylu angielskim. W jego południowej części usytuowany jest staw, pośrodku którego wzniesiono okazałych rozmiarów mauzoleum generała Józefa Bema – bohatera walk o niepodległość narodu polskiego i węgierskiego podczas powstania listopadowego i Wiosny Ludów (Tarnowskie Centrum Informacji, 2010). Park oraz znajdujący się w nim ogród jordanowski są idealnymi miejscami wypoczynku i rekreacji dla rodzin z mniejszymi dziećmi, o czym świadczy jego niezwykła popularność wśród wielu młodych rodziców. Szczególnie w okresie letnim nigdy nie jest w nim pusto. Jest to zauważalne w sobotnie i niedzielne popołudnia, kiedy to ogród zapełnia się korzystającymi z pięknej pogody rodzinami. Dodatkową atrakcją jest możliwość zakupu balonów, a także lodów, waty cukrowej oraz innych słodkich przekąsek, tak lubianych przez najmłodszych uczestników zabaw na świeżym powietrzu. Zima w ogrodzie jordanowskim wygląda równie interesująco, bowiem stoi pod znakiem rodzinnych wypraw na sanki. Tej formie rekreacji sprzyja znajdująca się w południowej części ogrodu górka (Dobre Strony Tarnowa, 2010).

Place gier i zabaw zlokalizowane na terenie miasta administracyjnie i finansowo podlegają Urzędowi Miasta Tarnowa (Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska). W 2009 roku w mieście funkcjonowało siedemnaście placów gier i zabaw (bez ogrodu jordanowskiego). Obiekty te zorganizowane są na większości osiedli mieszkalnych w obrębie miasta (Urząd Miasta Tarnowa, 2009a, s. 9–10; Urząd Miasta Tarnowa, 2009c, s. 2).

Zazwyczaj na ich terenie znajdują się różnego typu sprzęty rekreacyjne: piaskownice, huśtawki, zjeżdżalnie, karuzele oraz boiska do gry w piłkę. Na nowszych osiedlach instalowane są ponadto sprzęty sportowe (dla starszych dzieci i młodzieży), przypominające przyrządy treningowe będące na wyposażeniu wielu siłowni. Na każdym z placów ustawione są również ławki oraz kosze na śmieci. Niestety, wiele przyrządów rekreacyjnych (w szczególności na obiektach położonych w obrębie starszych osiedli) jest w złym stanie technicznym. Bywają dewastowane przez osiedlowych chuliganów bądź niszczone z powodu braku środków finansowych na ich konserwację.

Tablica 3

Place zabaw dla dzieci w mieście Tarnowie, administrowane przez Urząd Miasta Tarnowa
w roku 2009

Lp.	Lokalizacja placu zabaw	Powierzchnia placu zabaw w m ²
1.	park na Górze św. Marcina	12 900
2.	park Piaskówka	1530
3.	ul. Legionów	1540
4.	os. Westerplatte	2725
5.	os. 25-lecia PRL	600
6.	ul. Bitwy pod Studziankami	14 362
7.	ul. Bitwy pod Monte Cassino	3042
8.	ul. Kruczkowskiego	12 484
9.	ul. Pułaskiego	4327
10.	ul. Powstańców Warszawy	437
11.	ul. Sucharskiego	10 496
12.	ul. Burtnicza	1636
13.	ul. Skowronków	1232
14.	ul. Fafary	700
15.	ul. Bogusławskiego/Schillera	8041
16.	ul. Warzywna/Pracy	2150
17.	ul. Czarna Droga	765

Źródło: Urząd Miasta Tarnowa, 2009c, s. 2.

W tym opracowaniu, ze względu na jego zadanie, przedstawiono historię, formy oraz cele działalności wybranych tarnowskich placówek wychowania pozaszkolnego. W większości są to placówki dobrze prosperujące, zgodnie z oczekiwaniami wychowanków oraz ich rodziców realizujące deklarowane zadania statutowe, wśród których głównym celem jest zapewnienie dzieciom i młodzieży opieki oraz ciekawych form spędzania wolnego czasu.

5. Zakończenie

Zagospodarowanie dzieciom i młodzieży ich czasu wolnego nie jest sprawą łatwą. Szkoła i rodzina nie są w stanie wypełnić w całości czasu po zakończeniu zajęć szkolnych, dlatego konieczne jest powoływanie placówek, które będą kontynuowały to zadanie. Szczególnie w obecnych czasach pozostaje to sprawą istotną, bowiem sytuacja materialna i prawna wielu polskich rodzin jest bardzo trudna. Rodziców często nie stać na finansowanie różnego rodzaju zajęć dodatkowych, któreapełniłyby wolny czas ich dzieciom. Bezmyślne przesiadywanie przed telewizorem czy komputerem nie jest dla dzieci korzystne, dlatego działalność placówek wychowania pozaszkolnego, które bezpłatnie lub za minimalne kwoty oferują zajęcia, staje się wręcz niezbędna. Placówki te spełniają bardzo ważną rolę w budzeniu i roz-

wijaniu zainteresowań młodych ludzi różnymi dziedzinami kultury, sztuki i nauki oraz w kształtowaniu twórczych uzdolnień i talentów, w wyrabianiu trwałych umiejętności i sprawności technicznych, a także w podnoszeniu poziomu rozwoju intelektualnego, fizycznego i zdrowotnego. Nie można przy tym zapomnieć o rozwijaniu w wychowankach poczucia obowiązkowości i zdrowego ducha rywalizacji. Ponadto branie udziału w zajęciach grupowych integruje i aktywizuje środowiska młodzieżowe danego regionu, dzielnicy czy miasta, co w dzisiejszych czasach – zdominowanych przez ogólnoludzką niechęć, a często wręcz nienawiść jednego człowieka wobec drugiego – jest bardzo ważne. Oprócz zadań wychowawczych placówki pełni również rolę opiekuńczą. W swojej działalności spełniają ważną rolę kształtowania nawyków i przyzwyczajzeń kulturalnego spędzania czasu poprzez obcowanie ze sztuką na organizowanych w tym celu zajęciach, a także z przygotowaną do tego zadania kadrami instruktorską.

Kondycja finansowa zaprezentowanych w artykule tarnowskich placówek wychowania pozaszkolnego jest względnie dobra, choć jak można się domyślać, ich dyrektorzy czy zarządcy chcieliby, aby była bardziej zadowalająca. W sposób zbliżony, lecz często lepszy, można określić sytuację finansową wielu podobnych im instytucji. Dotyczy to w szczególności placówek funkcjonujących w większych miastach Polski, których władze lokalne w mniej ograniczonym stopniu mogą łożyć na ich cele. Należy żałować, że z uwagi na odmienną sytuację finansową władz samorządowych wielu mniejszych miast i miasteczek działalność placówek wychowania pozaszkolnego z roku na rok sukcesywnie jest ograniczana. Władz lokalnych często nie stać na opłacenie kadry instruktorskiej i lokali. Brak jest również funduszy na zakup potrzebnego sprzętu sportowego i środków dydaktycznych. To właśnie z tych powodów wiele kół zainteresowań i sekcji kończy swoją działalność mimo zapotrzebowania na te formy zajęć w środowisku.

Bibliografia

- Brzozowski M., Papla S. 1963. *Zajęcia pozaszkolne. Poradnik metodyczny dla placówek wychowania pozaszkolnego*. Warszawa: PZWS.
- Caritas Diecezji Tarnowskiej. 2010. *Świetlice „LUMEN”* [online]. Tarnów [dostęp: 15.12.2010]. Dostępny w Internecie: <http://www.caritas.diecezja.tarnow.pl/swietlice.php>.
- Czajkowski K. 1970. *Pozaszkolna praca opiekuńczo-wychowawcza*. Warszawa: Wyd. Zw. CRZZ.
- Dąbrowski S., Kulpiński F. 2000. *Pedagogika opiekuńcza. Historia, teoria, terminologia*. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. ISBN 83-88343-20-3.
- Dobre Strony Tarnowa. 2010. *Serwis letni. Parki* [online]. Tarnów [dostęp: 10.12.2010]. Dostępny w Internecie: <http://www.tarnow.net.pl/index.php?pokaz=wiadomosc&id=18>.
- Kelma A. 2000. *Węzłowe problemy pedagogiki opiekuńczej*. Warszawa: Wyd. Akademickie „Żak”. ISBN 83-88149-29-6.
- Kuziańska M. 1966. *Główne koncepcje wychowawcze Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci 1919–1939*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum.

- Pałac Młodzieży. 2010a. *O Pałacu* [online]. Tarnów [dostęp: 10.12.2010]. Dostępny w Internecie: http://www.pm2.home.pl/joomla/index.php?option=com_content&task+88&Itemid=94.
- Pałac Młodzieży w Tarnowie. 2009a. *Sprawozdanie z działalności Pałacu Młodzieży w Tarnowie w roku szkolnym 2008/2009*, materiały wewnętrzne PM.
- Pałac Młodzieży w Tarnowie. 2009b. *Statut Pałacu Młodzieży w Tarnowie*, materiały wewnętrzne PM.
- Pałac Młodzieży w Tarnowie. 2010a. *Okresowe sprawozdanie z działalności Pałacu Młodzieży w Tarnowie z dnia 30.11.2010 r.*, materiały wewnętrzne PM.
- Pałac Młodzieży w Tarnowie. 2010b. *Program Wychowawczy Pałacu Młodzieży w Tarnowie* [online]. Tarnów [dostęp: 7.12.2010]. Dostępny w Internecie: <http://pm.edunet.tarnow.pl/res/PM_0/program_wychowawczy_pm.doc>.
- Pałac Młodzieży w Tarnowie. 2010b. *Sprawozdanie z działalności Pałacu Młodzieży w Tarnowie w roku szkolnym 2009/2010*, materiały wewnętrzne PM.
- Portal Diecezji Tarnowskiej. 2010. *Parafie* [online]. Tarnów [dostęp: 10.12.2010]. Dostępny w Internecie: <http://www.diecezja.tarnow.pl/index.php/schematyzm.html>.
- Potępa S. 1980. *Park Miejski w Tarnowie*. Tarnów: Wyd. Muzeum Okręgowego w Tarnowie.
- Rak M. 1987. *Życie kulturalne*. W: Kiryk F., Ruta Z. (red.). *Tarnów. Dzieje miasta i regionu*. T. 3. Rzeszów: Wyd. KAW. ISBN 83-03-01851-5.
- Suchodolski B. 1959. *Zarys pedagogiki*. Warszawa: PWN.
- Suchodolski B. 1985. *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*. Warszawa: PWN. ISBN 83-01-03611-7.
- Tarnowskie Centrum Informacji. 2010. *Parki w Tarnowie* [online]. Tarnów [dostęp: 15.12.2010]. Dostępny w Internecie: <http://www.it.tarnow.pl/index.php/pol/Atrakcje/Przyroda/Parki-w-Tarnowie>.
- Urząd Miasta Tarnowa. 2009a. *Ewidencja tarnowskich placówek nauczania i wychowania w 2009 r.* Wydział Edukacji, materiały wewnętrzne UMT.
- Urząd Miasta Tarnowa. 2009b. *Informacja o realizacji Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Tarnowa na 2009 rok*. Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej, materiały wewnętrzne UMT.
- Urząd Miasta Tarnowa. 2009c. *Spis inwentaryzacyjny placów zabaw w Tarnowie, administrowanych przez Urząd Miasta Tarnowa w roku 2009*. Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska, materiały wewnętrzne UMT.
- Urząd Miasta Tarnowa. 2009d. *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej za rok 2008*. Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej, materiały wewnętrzne UMT.
- Urząd Miasta Tarnowa. 2010a. *Ewidencja tarnowskich placówek nauczania i wychowania w 2010 r.* Wydział Edukacji, materiały wewnętrzne UMT.
- Urząd Miasta Tarnowa. 2010b. *Sprawozdanie ze współpracy z organizacjami pożytku publicznego za rok 2009*. Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej, materiały wewnętrzne UMT.
- Wołoszyn S. 1959. *Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne*. W: Suchodolski B (red.). *Zarys pedagogiki*. Warszawa: PWN.
- Wroczyński R. 1985. *Wychowanie równoległe*. W: Suchodolski B. (red.). *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*. Warszawa: PWN. ISBN 83-01-03611-7.

Extracurricular education institutions in Tarnów

A b s t r a c t: The article raises the issue of organising children's and young people's free time from school activities. This problem seems important and current especially at the present time, when parents most of the day spend at work. The issue of children and families at risk of wider social pathology can also not be ignored.

The extracurricular education institutions play a significant role in awakening and developing the interests of young people in various fields of science, culture, art and sport. Young people attending the classes are discovering that free time does not only mean unproductive sitting at home watching TV or playing on the computer, but the time, in which they can develop their interests in productive and pleasant way, improve their skills in a specific field of science or art, gain new experiences, meet valuable people and pursue their passions and dreams.

The study recalled the rich history of after-school education in Europe and Poland and the modern educational achievements. In general, the types of Polish institutions pursuing a number of educational and welfare tasks in the scope of extracurricular education has been presented. Also the article presented the forms of organising children's and young people's free time in the city of Tarnów.

Key words: after-school education, free time, extracurricular education establishments
